

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 343.9:343.347

Глушков Валерій Олександрович –
доктор юридичних наук, професор,

Гриненко Ігор Максимович –
кандидат юридичних наук,

Скулиш Віталій Євгенович –
кандидат юридичних наук, старший нау-
ковий співробітник

Наркокорупція: причини, прояви та можливості протидії

*У статті визначено сутність корупції у сфері незаконного обі-
гу наркотиків, чинники, що її обумовлюють, у тому числі й на
грунті аналізу наявного світового досвіду, сформульовано про-
позиції щодо удосконалення протидії цьому явищу.*

Ключові слова: наркотичні засоби, психотропні речовини, пре-
курсори, наркобізнес, корупція, правоохоронна діяльність.

Постановка проблеми. Наркобізнес є однією із найбільш небезпе-
чних форм організованої злочинної діяльності, що загрожує не
лише здоров'ю громадян і верховенству права, а й підриває без-
пеку країн та цілих регіонів, руйнує національний генофонд, негативно
впливає на світову систему міжнародного правопорядку. Ця протипра-
вна діяльність стосується широкого кола питань у таких галузях, як
медицина, право, соціальне життя, державне управління та міжнародні
відносини. Особливо небезпечним є його зв'язок із іншими формами зло-
чинності – корупцією, тероризмом, насильницькою злочинністю, нелега-
льною міграцією та торгівлею зброєю. З точки зору організації ефекти-
вної протидії цьому явищу особливу увагу викликає його зв'язок із ко-
рупцією, який не тільки сприяє діяльності злочинних угруповань, а
й безпосередньо підриває зусилля держави, спрямовані на подолання
цієї проблеми, компрометує антинаркотичну політику не лише на наці-
ональному, а й на міжнародному рівнях. Дослідження чинників, що

зумовлюють корупцію, пов'язану із незаконним обігом наркотиків, її проявів і наявного міжнародного досвіду з протидії цій загрозі є необхідною передумовою організації системи попередження та боротьби з нею на національному рівні.

Ступінь розробленості проблеми. Сучасні дослідження протидії наркобізнесу стосуються, передусім, організації роботи з протидії злочинам у сфері незаконного обігу наркотиків, при цьому питанням протидії “супутнім” злочинам приділяється значно менша увага. Дослідження питань протидії корупції стосуються, переважно, різних проявів цього явища у сфері державного управління і також не завжди розглядають його у зв'язку з іншими формами протиправної поведінки. Наукові опрацювання проблем корупції у сфері протидії незаконному обігу наркотиків стосуються, у більшості випадків, її окремих проявів як складової загальної системи наркобізнесу. До цих питань зверталися у своїх роботах такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як М. І. Мельник, С. В. Невмержицький, І. В. Смирнова, В. А. Тимошенко, Л. М. Тимофєєв, С. Роуз-Екерман і Л. Шеллі. У той же час, чинники, що зумовлюють корупцію у сфері незаконного обігу наркотиків, її форми та прояви достатнього розкриття до цього часу не отримали.

З огляду на це, **метою статті** є розкриття сутності корупції у сфері незаконного обігу наркотиків для напрацювання заходів щодо протидії цьому явищу. Досягнення цієї мети вимагає виконання таких **завдань**: визначення змісту корупції у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, чинників, що її обумовлюють, проявів цього явища та аналізу можливостей протидії цьому явищу.

Виклад основного матеріалу. Змичка наркобізнесу та корупції є настільки тісною, що призвела до появи терміну “наркокорупція” як явища, яке інтегрує у собі ознаки обох цих видів протиправної поведінки. Далі під “наркокорупцією” будемо розуміти використання особою – суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення [1] наданих їй службових повноважень для одержання неправомірної вигоди за сприяння, пряме чи опосередковане, протиправній діяльності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. У цьому контексті під сприянням незаконному обігу наркотиків розуміється як надання допомоги іншим особам, які займаються цією протиправною діяльністю, невжиття належних заходів відповідно до компетенції з припинення цієї діяльності, так і її безпосередня участь у незаконному обігу наркотиків.

Досліджуючи це питання, доцільно оцінити ступінь взаємообумовленості між корупцією та наркобізнесом. Хоча незаконний обіг наркотиків існує і у країнах, слабо вражених корупцією, остання значно

сприяє його поширенню. З одного боку, наркобізнес як форма організованої злочинної діяльності сам породжує корупцію, втягуючи у свою діяльність представників органів влади, які не мають моральних сил протистояти спокусі швидкого збагачення. З іншого, розповсюдження корупційної практики в інших сферах приєє розвитку наркобізнесу, який може використовувати вже наявні корупційні зв'язки в органах державної влади та управління. В різних випадках корупція відіграє різну роль у наркобізнесі – від “закриття очей” на окремі дії наркоділків до безпосередньої інтеграції корумпованих посадовців у мережі наркобізнесу, де наркокорупція виступає “рушійною силою” незаконного обігу наркотиків, його системоутворюючим чинником.

У будь-якому випадку, ефективна протидія наркобізнесу не є можливою без рішучої протидії наркокорупції. Поширення цього явища обумовлено вкрай високою прибутковістю наркобізнесу, що має у своєму розпорядженні велетенські кошти, якими наркоділки можуть розпоряджатися на власний розсуд. Наркобізнес має найвищу рентабельність серед усіх видів ділової активності – як легальних, так і нелегальних. Самі наркотики виробляються у безпосередній близькості від місць отримання сировини – опійного маку чи листя коки, при цьому трудові витрати у цих слаборозвинутих регіонах є вкрай низькими. Відповідно низькою є і первинна ціна на цей продукт. Так, кілограм кокаїну в Колумбії коштує близько 1500 доларів, тоді як на вулицях США та Європи його ціна становитиме майже 70 тис. доларів. Кілограм героїну в Афганістані коштує близько 1000 доларів, у Пакистані – 2600 доларів, а на вулицях країн Європи та США він коштуватиме близько 130 тис. доларів. Ціна на синтетичні наркотики – стимулятори амфетамінового ряду при закупівлі у лабораторії становить від 300 до 500 доларів за кілограм, а на ринках збуту – 60 тис. доларів [2].

За словами експерта Управління по боротьбі з наркотиками (DEA) США Роберта Штутмана, потужні кримінальні організації можуть дозволити собі втрати у 90 % прибутку і при цьому їх бізнес залишатиметься вигідним [3]. Сьогодні ж вилучення наркотиків становлять до 20 % для героїну і до 50 % для кокаїну [4, с. 16]. Загальні об'єми ринку цих наркотиків становлять 61 млрд доларів та 85 млрд доларів відповідно [4, с. 83, 124]. З огляду на це, близько 40 млрд доларів для ринку героїну та ще близько 40 млрд доларів для ринку кокаїну можуть вільно витратитися наркоділками, при цьому їх бізнес залишатиметься прибутковим. Зрозуміло, що витрати з корупційною метою для наркоділків є одними із найвигідніших інвестицій, оскільки дозволяють не тільки уникати переслідування з боку держави у конкретному випадку, а й максимізувати прибутки у середньо- та довготривалій перспективі.

Серед корупційних спрямувань наркоділків можна виділити правоохоронні та митні органи, регуляційну систему держави, вищі органи державної влади та управління, медійний сектор та фінансову систему держави.

Суб'єктами наркокорупції можуть бути не лише посадові особи органів, уповноважених на протидію незаконному обігу наркотиків [5], а й усі посадові особи та державні службовці, які можуть своїми діями впливати на діяльність у сфері контролю над обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та протидію їх незаконному обігу. Наркокорупція передбачає використання службових повноважень і спрямування на отримання благ, як правило, матеріального характеру, за сприяння у продовженні незаконного обігу наркотиків. Дії ж посадових осіб, навіть пов'язані з обігом наркотиків, але такі, що не можуть сприяти незаконному обігу таких речовин (наприклад, незаконне сприяння в отриманні ліцензії суб'єктом легального обігу підконтрольних речовин), не можуть характеризуватися як наркокорупція.

Наркобізнес є формою злочинної діяльності, метою якої є отримання прибутку від незаконного продажу наркотиків. Угрупування наркобізнесу не зацікавлені у відкритому протистоянні з суспільством, віддаючи перевагу різного роду “ненасильницьким” формам впливу, при цьому корупція розглядається ними як найбільш ефективний механізм такого впливу. Широке коло питань, що стосується проблеми незаконного обігу наркотиків, обумовлює особливу небезпечність корупції у цій сфері, оскільки вона також становить загрозу різним сферам суспільного життя, підриває політику держави у різних сферах, що виходять за межі контролю над обігом наркотиків. Не буде перебільшенням сказати, що наркокорупція як форма протиправної поведінки є більш небезпечною, аніж усі інші форми наркобізнесу, оскільки не тільки сприяє їх здійсненню, а й підриває зусилля держави із впровадження скільки-небудь ефективної наркополітики, встановлення контролю над обігом цих речовин.

Мережевий характер сучасних організованих злочинних угруповань, причетних до незаконних операцій із наркотиками, сприяє встановленню корупційних зв'язків між наркоділками та недоброчесними посадовцями. На відміну від традиційних ієрархічних структур, мережеві є більш гнучкими, відкритими, можуть включати у себе різні елементи як на довготривалій, так і короткочасній основі. Таким чином, сучасна наркокорупція не обов'язково виражається в усталених зв'язках між кримінальною структурою та недоброчесними представниками органів влади – такі зв'язки можуть формуватися і для проведення окремих акцій, корупціонери можуть включатися до кримінальних мереж тощо.

Проблеми протидії наркокорупції відносяться до першочергових питань порядку денного міжнародних організацій, у тому числі Управління ООН з наркотиків і злочинності та Міжнародного комітету ООН з контролю над наркотиками (МККН ООН). У звіті останнього за 2010 рік, значною мірою присвяченому питанням протидії наркокорупції у правоохоронних органах, зазначається, що корупція створює сприятливі умови для незаконної торгівлі наркотиками і якщо залишити її без уваги, може дестабілізувати економіку, політичну систему та громадянське суспільство і, у кінцевому рахунку, стати загрозою миру та безпеці [6, с. 1].

Експертами ООН вказується на тісний зв'язок між корупцією та залякуванням посадових осіб, що займаються протидією наркобізнесу, угрупованнями організованої злочинності. Залякування та підкуп є найефективнішими прийомами, які організовані злочинні угруповання протиставляють діям правоохоронних органів з контролю над наркотиками. По суті, мова йде про дві сторони одного явища – організована злочинна група може з однаковою легкістю заплатити за послуги публічної посадової особи або за її вбивство. Інколи саме корупція стає причиною низької результативності чи навіть повної неспроможності зусиль із контролю над наркотиками. Поліція часто зазнає неймовірного тиску з боку організованої злочинності: замахы чи реальні погрози помсти та насильницької розправи чергуються із спробами підкупу посадових осіб, у тому числі й самих співробітників поліції [6, с. 1]. Корупція серед правоохоронців має не випадковий характер – корупційні дії організованої злочинності є системними і спрямовані на досягнення довготривалих наслідків [6, с. 7].

Головною причиною наркокорупції є намагання наркоділків уникнути відповідальності, для чого вони використовують доходи від своєї злочинної діяльності для підкупу співробітників правоохоронних та судових органів, а також інших посадових осіб з тим, аби мінімізувати ризики, пов'язані зі здійсненням операцій на нелегальному ринку. Корупція сприяє приховуванню наркобізнесу, його латентності – ефективне використання наркоділками корупційних механізмів призводить до того, що суспільство стикається лише із наслідком наркобізнесу – поширенням наркотизму.

Іншою причиною наркокорупції є конкуренція між організованими злочинними угрупованнями, що часто має насильницький характер. Такі структури намагаються забезпечити своє домінування на нелегальних наркоринках, у найкращому для них випадку – монопольне становище. Найбільш успішними серед них є ті, що здатні планомірно розбудувати державну систему контролю та забезпечення правопорядку, продумано застосовуючи насилля та систематично використовуючи

підкуп і залякування. Використання у конкурентній війні корумпованих зв'язків, залучення їх до ліквідації конкурентів дає таким угрупованням безумовні переваги на ринку. Такі покровителі можуть або вибірково застосовувати закон, притягуючи до відповідальності лише конкурентів своїх подільників, або безпосередньо брати участь у насильницькому протиборстві між різними кримінальними структурами. “Те, чого угрупованням наркобізнесу не вдається досягнути за допомогою корупції, вони досягають через застосування сили – тому для регіонів, де активно ведеться підпільна торгівля наркотиками, часто характерні високі рівні насильства та корупції” [6, с. 4].

Одним із прикладів поєднання організованими злочинними угрупованнями механізмів підкупу та насильства є ситуація, що склалася останніми десятиріччями у Мексиці – основній країні транзиту кокаїну із Південної Америки до США. Ескалація у цій країні насильства, пов'язаного із наркобізнесом, стимулює і поширення корупції серед правоохоронців, що стають перед вибором “срібло або свинець”. Для поліцейських цієї країни такий вибір не є абстракцією – в останні чотири роки в результаті війни між наркоділками та державою у Мексиці загинуло понад 30 тис. осіб. При цьому початкова заробітна платня поліцейського становить 500 доларів на місяць, а пропозиція наркоділків починається з 1000 доларів щомісячної винагороди [7]. Наркокорупція може стосуватися не лише співробітників правоохоронних органів, які безпосередньо протидіють корупції, а й вищого керівництва таких структур. Так, у 2008 році в Мексиці проводилася операція “Чисті руки”, що мала на меті очистити ряди вищих керівників поліції від впливу наркокартелів. У результаті цієї операції були заарештовані та засуджені тимчасовий голова федеральної поліції та виконуючий обов'язки начальника оперативного відділу з контролю за наркотиками. З іншого боку, результати цієї операції свідчать і про те, що уряди можуть боротися з наркокорупцією і на найвищому рівні [6, с. 5].

Формування наркокорупційних зв'язків у правоохоронних органах може відбуватися двома шляхами – через вербування правоохоронців або через цільове введення до правоохоронних органів представників криміналітету. Корумпуванню співробітників правоохоронних органів, до компетенції яких входить протидія наркозлочинності, сприяє і втягування осіб цієї категорії у вживання наркотичних засобів і психотропних речовин. В окремих випадках особи, які вже вживали наркотики або причетні до наркоторгівлі, поступають на службу до правоохоронних органів з метою задоволення власних потреб у психоактивних речовинах і заняття наркобізнесом. Одним із засобів запобігання такому явищу можуть бути регулярні, у тому числі й позапланові (раптові),

медичні обслідування співробітників правоохоронних органів на предмет вживання ними наркотичних засобів і психотропних речовин.

Найбільшого поширення корупція, пов'язана із незаконним обігом наркотиків, набуває у країнах і регіонах виробництва цих речовин. Так, 59 % населення Афганістану вважають корупцію найбільшою проблемою, більше аніж відсутність безпеки (54 %) та безробіття (52 %) [8, с. 3]. Щороку хабарі дає 50 % афганців, при чому в 56 % випадків вони відверто вимагалися чиновниками. За даними ООН, у 2006 році половина афганських родин витратила на хабарі у середньому 100 доларів. 35 % афганців хоча б раз на рік платять хабарі правоохоронцям [9, с. 138]. Кожного року жителі цієї країни витрачають таким чином 2,5 млрд доларів – 23 % ВВП. З іншого боку, подібна сума – 2,8 млрд доларів, надходить у країну від нелегальної торгівлі опіатами. Таким чином, хабарі та наркотики є двома найбільшими статтями доходу в Афганістані, що спільно становлять майже половину легального ВВП країни [8, с. 4].

Афганістан входить до числа найбільш корумпованих країн світу. При цьому всі опитування, які проводилися у цій країні міжнародними експертами, вказують, що найбільш корумпованими установами її мешканці вважають правоохоронні органи та суди. Посадові особи на місцевому, регіональному та національному рівнях причетні до незаконних операцій із наркотиками – як шляхом сприяння організованим злочинним угрупованням, так і через безпосередню участь у наркобізнесі [9, с. 137]. Переміщення будь-яких вантажів через кордон пов'язано із сплатою хабарів – від 10 до 100 доларів за контейнер, незалежно від його вмісту [9, с. 138]. Призначення на пункт митного пропуску потребує сплати хабара керівництву на суму до 30 тис. доларів – після призначення співробітник за рахунок хабарів отримуватиме до 50 тис. доларів на місяць. При цьому близько 70 % наркотиків усередині країни переміщується головними шляхами за підтримки чи участі органів влади [9, с. 139].

Одним із наслідків поширення наркокорупції в Афганістані стало укрупнення нарковиробництва, витіснення дрібних фермерів, які не мали можливостей відкупитися від знищення посівів. Це, у свою чергу, підвищує симпатію населення до повстанців, які не знищують посівів дрібних фермерів, обкладаючи останніх посильним податком. Територіальне поширення корупції в Афганістані корелюється із поширенням нарковиробництва – південні регіони, де виробляється основна частина опію, водночас є і територіями із найбільшим рівнем корупції. І саме в цьому регіоні найбільшою (90 % респондентів) є підтримка “Талібану”, що розглядається місцевим населенням як краща альтернатива не-

ефективному та корумпованому уряду, тісно пов'язаному зі злочинністю [9, с. 140].

Афганський наркобізнес породжує корупцію не лише у цій країні, а й на території країн транзиту – всі країни, що межують із Афганістаном, мають високий рівень корупції, у тому числі й пов'язаної із незаконним обігом наркотиків.

У цілому ж міжнародні експерти визнають, що корупція в цій країні становить більшу загрозу її національній безпеці, аніж повстанські рухи [9, с. 141].

Поширення корупції у Мексиці обумовлено її роллю як країни наркотранзиту. Особливого поширення це явище набуло у правоохоронних органах – у період з 1992 по 1995 роки із федеральної поліції Мексики у зв'язку із звинувачуваннями у причетності до наркокорупції було звільнено понад 400 співробітників – більше 10 % особового складу. В 1996 році Генеральний прокурор цієї країни зазначив, що від 70 до 80 % особового складу федеральної поліції причетні до наркобізнесу. Поширення корупції у поліції підштовхнуло уряд країни до залучення збройних сил до боротьби із наркобізнесом, що, у свою чергу, призвело до стрімкого корумпування мексиканської армії, яка стала конкурувати із правоохоронцями за контроль над каналами наркотрафіку [10, с. 164].

У таких країнах – виробниках кокаїну, як Колумбія, Перу та Болівія, наркоструктури успішно ставлять під контроль органи державної влади, фінансують політичні партії та окремих політиків.

Поширення корупції серед співробітників державних органів, передусім антинаркотичних підрозділів правоохоронних органів, не обмежується лише слаборозвинутими країнами Азії та Південної Америки. В офіційних доповідях, опублікованих в Австралії та США визнається той факт, що підпільний наркобізнес робить співробітників поліції та митниці вкрай уразливими для корупції, пов'язаної із наркотиками. Передусім це стосується підрозділів по боротьбі з наркотиками, особовий склад яких має справу із великими партіями наркотиків і готівки, а також із злочинцями, готовими відкупитися від переслідування. Часті контакти співробітників таких спеціалізованих підрозділів із споживачами та постачальниками наркотиків відкривають широкий простір для корупції та підвищують ймовірність порушень. З іншого боку, субкультура, наявна у деяких підрозділах, сприяє тому, що поліцейські можуть вважати корупцію виправданою за певних умов. Корупція у поліцейських органах часто має форму хабара-“податку” або “ренти”, що збирається із злочинних доходів. По мірі нарощування зусиль із охорони правопорядку розширюються і можливості поліцейських обкладати “податком” наркобізнес. Інколи це призводить до від-

критого суперництва та навіть насильства між корумпованими співробітниками поліції, що конкурують між собою за право збирати данину [6, с. 8].

Проведений у США аналіз вказує на те, що корупція у правоохоронних органах, пов'язана із незаконним обігом наркотиків, має свої специфічні риси, які відрізняють її від корупції серед правоохоронців, котрі працюють на інших напрямках. Окрім надання захисту злочинцям і “закриття очей” на їхні протиправні дії, корумповані правоохоронці антинаркотичних підрозділів викрадають наркотики чи гроші у наркоділків, самі продають наркотики, проводять незаконні обшуки для отримання таких речовин, надають злочинцям активну підтримку при здійсненні ними різного роду протиправної діяльності. Такі недоброчесні поліцейські часто створюють неформальні осередки, у межах яких надають один одному допомогу, матеріальну підтримку тощо. Таким чином, наркокорупція проявляється як своєрідна форма організованої злочинності, активної протиправної поведінки, часто у складі злочинних угруповань. Дослідники вказують на ієрархічну структуру таких груп, їх згуртованість, чітко виражений системний характер їх діяльності [11, с. 3].

Дослідження комісії Молена, проведене у Нью-Йорку в 1994 році вказало, що наркокорупція є найбільш розповсюдженою формою протиправної поведінки серед співробітників поліції, при цьому зазначена тенденція корелюється із загостренням проблеми наркотиків у цілому [11, с. 8]. Відзначаються такі чинники, що сприяють корупції серед правоохоронців, як кругова порука, безумовна взаємна підтримка, цинічне ставлення до системи кримінального правосуддя. Ці фактори не тільки сприяють розповсюдженню корупції, а й стають на заваді спробам розслідувати такі прояви. Також відзначається зв'язок між рівнем підготовки поліцейських та їх здатності протистояти спокусі корупції – співробітники із нижчим рівнем освіти більш схильні до корупційної поведінки.

Поширенню корупції також сприяє слабке управління, неспроможність керівництва забезпечити дотримання належних правил поведінки, відсутність або послабленість зовнішнього контролю [11, с. 4].

Специфіка роботи антинаркотичних підрозділів обмежує можливість нагляду за ними, що також може призвести до поширення різного роду зловживань. Окрім цього, високий рівень насильства, характерний для угруповань наркобізнесу, часто відображується і на “стилі поведінки” тих, хто має їм протидіяти, призводить до появи бажання протидіяти злочинцям “позаправовими методами”. Таким чином, формується атмосфера цинічного ставлення до закону, що у подальшому сприяє і поширенню порушень корисливого типу [11, с. 15].

Корупція може проявлятися у формі випадкових отримань хабарів чи інших форм незаконного зиску в межах здійснення правоохоронної діяльності або цілеспрямованого пошуку незаконних джерел збагачення через застосування наданих повноважень. Хоча перший прояв трапляється дещо частіше, другий привертає значно більше уваги громадськості та преси. З іншого боку, відзначається тенденція до зростання частки останніх серед корумпованих правоохоронців, тобто посилення активної корупційної поведінки [11, с. 5].

Транснаціональний характер сучасного наркобізнесу обумовлює потребу в міжнародному співробітництві правоохоронних органів як необхідної передумови скільки-небудь ефективної протидії цьому явищу. З огляду на це, наркокорупція має і свій зовнішній, міжнародний вимір, оскільки вона може бути на заваді міжнародному співробітництву правоохоронних органів, яке, у кінцевому рахунку, ґрунтується на відносинах довіри та взаємності між правоохоронними органами [6, с. 9].

Узагальнюючи міжнародну практику, в тому числі і рекомендації підрозділів Організації Об'єднаних Націй, можна вказати на деякі перспективні механізми із запобігання корупції у сфері незаконного обігу наркотиків. Так, експерти МККН ООН рекомендують увести такі процедури, як регулярна атестація співробітників, декларування конфлікту інтересів, а також діяльності, несумісної із службовими обов'язками, декларування та реєстрація активів, матеріальних інтересів, подарунків і належні процедури перевірки достовірності таких декларацій. Необхідно передбачити процедури конфіденційного інформування про підозрілі угоди та інциденти, ефективне розслідування таких сигналів службами внутрішньої безпеки чи зовнішніми контролюючими органами. Система протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, має передбачати механізми із запобігання приховування доходів корумпованими чиновниками [6, с. 13].

У сфері охорони правопорядку профілактика корупції передбачає дії за цілою низкою напрямків, у тому числі: підбір особового складу, його підготовка та просування по службі; забезпечення достатніми ресурсами; корегування недосконалих схем оплати праці, заохочення співробітників; удосконалення механізмів звітності та управління; підвищення прозорості; зміна усталених у організації підходів і традицій, що заважають становленню високих стандартів поліцейського професіоналізму та етики; боротьбу із будь-якою внутрішньою субкультурою, що може закріплювати у свідомості співробітників ідею про допустимість корупції [6, с. 14].

Особливе значення має профілактика та скорочення масштабів корупції у митних органах, уразливих для корупції. Розробка стратегій протидії корупції серед співробітників митних органів пов'язана із ви-

явленням конкретного ризику корупційних дій на різних стадіях процесу митного оформлення та розробкою спеціальної “карти ризиків” із зазначенням того, яким чином різні елементи діючих процедур полегшують потенційні порушення та створюють можливості для корупції. Всесвітньою митною організацією визначено низку напрямків цілеспрямованої роботи із попередження корупції на митниці, серед яких ефективне управління, нормативно-правове регулювання, прозорість, автоматизація, реформи та модернізація, аудит і розслідування, кодекс поведінки, управління людськими ресурсами, моральний стан та службова культура.

Таким чином, протидія корупції у правоохоронних органах потребує комплексного підходу. До основних елементів усеохоплюючого плану попередження корупції відносяться: удосконалення практики підбору та підготовки особового складу, адекватна оплата праці, належне управління та адміністративний контроль, що дозволяють виявити проблеми зловживання наркотиками та корупції серед співробітників правоохоронних органів і вживати належних заходів [6, с. 15]. МККН ООН рекомендує, щоб “зусилля із припинення незаконної торгівлі наркотиками були скоординовані та ув’язані із стратегіями боротьби з організованою злочинністю та обмеженням негативних наслідків наркокорупції”. Уряди мають приділяти більше уваги ініціативам із попередження корупції серед посадових осіб усіх рівнів, уповноважених на протидію порушенням у сфері незаконного обігу наркотиків. “Для таких осіб загроза корупції є особливо великою і вони потребують захисту від неї” [6, с. 16].

Якщо в інших випадках корупція може пояснюватися недоліками системи державного управління чи чинного законодавства, що інколи створюють сприятливі умови для корупції або обумовлюють її існування, то наркокорупція, так само як і більшість інших форм корупції, обумовленої впливом організованої злочинності, спирається виключно на протиправні спрямування корумпованих посадових осіб. З огляду на це, у випадку наркокорупції репресивна складова антикорупційної політики може виявитися найбільш ефективною. У цьому зв’язку доцільним є реалізація механізмів, передбачених чинним міжнародним правом. Так, підпункт (е) пункту 5 статті 3 Конвенції Організації Об’єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин [12] передбачає, що причетність до незаконного обігу наркотиків посадової особи, при тому, що дане правопорушення пов’язане із його посадою, має розглядатися як обставина, що обтяжує правопорушення. З огляду на це, вважали б за доцільне доповнити статті розділу XIII “Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші

злочини проти здоров'я населення”, передусім статті 305, 306, 307, 309 та 317 Кримінального кодексу України, спеціальним суб'єктом злочину – суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення, до компетенції яких відноситься виконання функції відповідно до Закону України “Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними”.

Попередженню втягування у наркокорупцію співробітників правоохоронних органів через наркотизацію останніх може сприяти проведення періодичних, у тому числі раптових наркологічних оглядів, як це, зокрема, передбачено чинним законодавством України [13].

Слід також зазначити, що частиною 3 статті 6 Закону України “Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними” [5], передбачено, що “50 % вартості конфіскованого майна і коштів судом такими, що набуті в ході цієї злочинної діяльності, передається органам, які безпосередньо проводили дізнання та попереднє слідство”. Вважаємо, що забезпечення виконання положень цієї статті, передусім через законодавче визначення порядку такої передачі коштів, не тільки сприятиме ефективності заходів щодо протидії незаконному обігу наркотиків, а й суттєво знизить корупційні ризики, пов'язані із цією протиправною діяльністю.

Важливою складовою протидії наркокорупції, так само як і всім іншим складовим системи наркобізнесу, є впровадження ефективної системи запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, у тому числі і від цієї протиправної діяльності. У тому випадку, коли у наркоділків вилучають наркотики, вони втрачають товар, ціна якого для них є досить незначною – на етапі контрабанди наркотиків – це ціна на ринку оптового продажу країни-виробника чи перевалочної бази, що є дуже низькою, на рівні розповсюдження – ціна оптового продажу країни доставки, що також є відносно невеликою, при тому, що вилучені обсяги в останньому випадку будуть мізерними. Але якщо у наркоділка вилучаються кошти, отримані від наркотогівлі, він втрачає суму, що дорівнює максимальній ціні на наркотики на роздрібному ринку, яка включає у себе і страхування ризиків на усіх етапах наркотографіку, в тому числі й корупційні витрати. Таким чином, підривається основа незаконного обігу наркотиків як форми злочинної економічної діяльності, різко скорочуються можливості фінансування його забезпечення, зокрема й шляхом наркокорупції.

Резюмуючи викладене, можна зробити **висновок** про те, що корупція у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів є ключовим чинником, що сприяє поширенню наркобізнесу і може чинити дестабілізуючий вплив на економічну, по-

літичну та суспільну систему держави. Протидія наркокорупції є невід'ємною складовою загальної системи протидії наркобізнесу, що діє як на національному, так і міжнародному рівнях. Реалізація ефективної антикорупційної політики у цій сфері вимагає узгоджених заходів організаційного та правового характеру, що мають бути реалізовані у рамках загальнодержавних стратегій із подолання корупції та запобігання незаконному обігу наркотиків.

Список використаних джерел

1. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 7 квіт. 2011 р. № 3206-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>.
2. O. Zill Do the Math: Why the Illegal Drug Business is Thriving [Електронний ресурс] / O. Zill, L. Bergman // Frontline / Public Broadcasting Service. – Режим доступу : <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/drugs/special/math.html>.
3. R. Stutman When id you first hear about crack? Interview [Електронний ресурс] / R. Stutman // Frontline / Public Broadcasting Service. – Режим доступу : <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/drugs/interviews/stutman.html>.
4. World Drug Report 2011 / United Nations Office on Drugs and Crime. – Vienna, New York : United Nations, 2011. – 267 p.
5. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : Закон України від 15 лют. 1995 р. № 62/95-ВР [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>.
6. Доклад Международного комитета по контролю над наркотиками за 2010 год Е/INCB/2010 / Международный комитет по контролю за наркотиками. – Нью-Йорк, Организация Объединенных Наций. – 2011. – 174 с.
7. “Silver or Lead” in Mexico: Bribes or Death [Електронний ресурс] / CBSNews. – Режим доступу : <http://www.cbsnews.com/stories/2011/01/07/main7223343.shtml>.
8. Corruption in Afghanistan. Bribery as reported by the victims / United Nations Office on Drugs and Crime – Vienna, UNODC – 2010. – 42 p.
9. Addiction, Crime and Insurgency. The transnational threat of Afghan opium / United Nations Office on Drugs and Crime – Vienna, UNODC – 2009. – 143 p.
10. Andreas P. The Political Economy of Narco-corruption in Mexico / P. Andreas // Current History. – 1998. – 65 p. – April.
11. Information on Drug-Related Police Corruption / Report to the Honorable Charles B. Rangel, House of Representatives. – Washington, United States General Accounting Office. – 1998. – 43 p.
12. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>.

Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)

13. Про обов'язковий профілактичний наркологічний огляд і порядок його проведення : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 листоп. 1997 р. № 1238. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>.

В статье определена сущность коррупции в сфере незаконного оборота наркотиков, факторы, ее обуславливающие, в том числе и на базе анализа имеющегося мирового опыта, сформулированы предложения по совершенствованию противодействия этому явлению.

The article deals with the issues of corruption in the field of illicit drug trafficking, its factors and displays, give analyses of the related international experience and proposals to improve law enforcement practice.

Стаття надійшла до редакції журналу 20 грудня 2011 року.